

1 **Rumenia – Survivor cun virtuosità** *da Gisula Tscharner*

2 Ils tschiainders m'han güdà da tour our dal vagun meis velo pakettà ed il bagagl per duos
3 eivnas. Il conductör m'ha dat ün pèr tips a regard hotels ed il taxist m'ha s-chargià bain,
4 cuort avant mezzanot. Üna buna fin dal lung viadi cul tren da Sargans sur Vienna, Budapest
5 ed Oradea fin a Satu Mare. Ed hoz in daman, ün di da gün dal 2008, eschan nus ün sper
6 tschel sülla piazza principala da la cità, meis velo ed eu. Tuot es pront: aua, picnic sech sco
7 reserva, raps s-chamgiats, il passaport e meis pledari pitschnin; ils duos sachs per minch'ora
8 sun bain francats davo la sella.

9 Aint il büro turistic am vulaiva amo infuormar davart las pussibilitats da durmir in champogna.
10 Il funcziunari ha tut ün pèr prospects giò da la curuna, am dumandond per inglais che
11 museums, che chastels o che clostras chi m'interessan ... „Nüglia da tuot quai“, n'haja
12 respus per rumen. „La Rumenia da plü bod nu'm fascinescha tant sco quella dad uossa. Eu
13 less visitar il pajais sco ch'el es, verer ils umans sco ch'els vivan, lur minchadi.“ L'hom ha ris
14 cordialmaing allontanond ils prospects ed ha dit: „Grondius! Cler, pensiuns chatta Ella tscha
15 e là, eir cun dumandar a la gliעד. Noroc, sanatate, drum bun!“ (per rumantsch: furtüna,
16 sandà, bun viadi).

17 Cun quist paket da giavüschs, tipic pels Rumens, schmacha ils pedals e part.

18 Sülla charta da vias fa mia ruta ün grond „s“ tras l'inter pajais – dimena esa da cumanzar il
19 viadi in direcziun nordost, vers il cunfin ucranais. Las pas-chüras, steppas grondas – a l'ur da
20 la Puszta – van svelta a fin ed eu vez adüna daplü terrain früttaivel e cultivà; las prümas
21 collinas as dozan da la planüra, am laschond suppuoner las muntognas carpaticas.

22 Bler trafic nun esa süllas vias lateralas, però las fuormas da's spostar sun multifaras:
23 manadüras da chavals, autos da furniziun pitschens, camiuns gronds da 40 tonnas, pacs
24 autos, peduns, velos vegls, dal vest. Ils velos vegnan dovrats exclusivamaing per ir vi e nan
25 tanter cumün ed ers, e quai variescha tanter 500 meters e tschinch kilometers. Autos vezza
26 fich d'inrar ed ils paur ston far tuot a pè ed a man, sainza veicul; beats quels chi han almain
27 ün velo! Vi da la stanga traversala vegnan liadas tuot las üsaglias – zappa, fotsch, fuorcha –
28 e davovart sezza la duonna o üna gronda raccolta da verdüra. Eu am poss be schmüravgliar
29 co cha tuot va ün sper tschel via süll'unica via. Trottuars nu daja insomma ingüns, gnanc'aint
30 ils cumüns. Ils Rumens van fich svelta cul camiun, cul auto; i sun però sensibilisats per velos
31 da lavur e manadüras da chavals chi cumparan tuot in üna jada davo la prosma curva – lur
32 reacziun es fenomenala.

33 Be pro mai nu funcziuna quai adüna. S'inclegia perquai cha la ciclista svizra circulescha eir
34 aint il trafic da transit e quai nu's cugnuoscha in Rumenia. Cur ch'eu dod il tütar d'ün camiun

35 davovart, n'haja da mütschir subit davent da l'asfalt – i nun importa schi'd es là planiv o üna
36 costa stipa.

37 *Idil medieval? Provocaziun?*

38 A Sapanta n'haja visità il „Sunteri alleger“, uschè as nomna'l propa, ed el es alleger, pelvaira!
39 Ed uossa vaja inavant tras las valladas verdas da Maramures. Davent da la sella n'haja üna
40 buna invista illa vita paurila, aint e dadour ils cumüns. Tuot las chasas sun construidas in stil
41 rumen, simplas, pitschnas e fich veglias; d'ürant quists prüms duos dis nun haja vis ün'unica
42 chasa nouva o renovada, almain na illa cuntrada rurala. Homens e duonnas, giuvenils e
43 vegls, tuots lavuran a man süls ers da la daman infin la saira; quels sun plü pitschens co ün
44 er agricul modern, ma eir plü gronds co ün üert. Las dimensiuns as cunfan exactamaing per
45 lavurar cun ün chaval o sainza. I para evidaint cha la glied haja dret avuonda da mangiar
46 per l'aigna famiglia; però vender lur prodots nu pona, n'aviond ingün vehicul adattà per tils
47 manar aint il prossem lö plü grond e dalöntschi davent. E sainza raps nun esa pussibel dad ir
48 illa pratcha d'ün daintist, d'ün optiker o d'ün ortoped. Tractors nun haja vis ninglur d'ürant
49 quists duos dis.

50 Ils guaffens vegls invezza vegnan trattats e chürats cun eleganza professiunala. Aint ils
51 cumüns vezza tuottadi glied chi lavura alch ed uffants chi fan gös, chi spettan il bus da
52 scoula o chi stan amo intuorn davo cha quel tils ha s-chargià. E tuottüna: Ingüna hectica,
53 dicuors vivs a l'ur da la via, fatschas da bellezza e d'üna tscherta sgürezza chi'm fa
54 impreschiun. Ils blers umans portan üna dignità zoppada.

55 Viagiond sün meis asen d'aluminium am sainta vieplü pitschna e malsvouta tanter quists
56 umans chi mainan lur vita simpla cun virtuosità e cumpetenzza! Las prümas manadüras da
57 chavagl, davo Satu Mare, vaivan amo provochà in mai sentimaints romantics e museals – dit
58 sinceramaing. Our d'ün sentimaint da situaziun penibla n'haja activà la cumpaschiun i'l sen
59 da „nus vain meglider, vus eschat povers“; ma la varguogna es be gnüda amo plü gronda
60 tras quista tenuta da suringì. Uossa n'haja ün'otra tenuta, quella dal respet e da l'interess.
61 Mia povertà am dvainta consciainta ed eu inscuntr üna nouva ricchezza.